

VYPRÁVĚNÍM ČELIT SAMOTĚ

Federico Jeanmaire: *Lehčí než vzduch*

Ze španělštiny přeložil Jan Machej
Runa, Ústí nad Labem 2024, 190 s.

Pavel Horký

Federico Jeanmaire (1957), argentinský spisovatel a znalec díla Miguela de Cervantese, napsal román *Lehčí než vzduch* (2009), který se stal velkou událostí. Jak se uvádí v anotaci, autor za něj získal prestižní literární cenu Premio Clarín de Novela, dosud se jej prodalo více než sedmdesát tisíc výtisků, přičemž nechybějí ani překlady do cizích jazyků – kromě češtiny také do němčiny, francouzštiny, řečtiny a arabštiny.

Román se odehrává v pouhých čtyřech dnech (od čtvrtek 29. listopadu do neděle 2. prosince), je zasazen do bytového interiéru a představuje zpověď třiadvacetileté vypravěčky (někdy nazývané jako Lita), pro-

mlouvající ke čtrnáctiletému klukovi (Santimu), jehož uzamkla v koupelně svého bytu, a to v reakci na to, že ji přepadl a chtěl oloupit. Narátorka hned v úvodu zmiňuje rychlé plynutí času od narození do smrti, čímž do jisté míry relativizuje obrovský věkový rozdíl téměř osmi dekad mezi protagonisty. Žena je navzdory svému stáří velmi vitální, což ostatně dosvědčuje i její pohotovost a důvtip, jež ji pomohly ubránit se útočníkovi tím, že ho vlákala do pasti. V dobré tělesné kondici se udržuje mimo jiné pravidelným chozením na nákupy. Věk ovšem není pouze číslo, a tak ji dostihují i obvyklé stařecké neduhy – špatné spaní, zhoršující se paměť i pohybová koordinace hrozící pádem.

Dílo tematizuje genderové aspekty, poukazuje na rozdíly mezi pohlavími. Ženy se na rozdíl od mužů většinou jeví jako vnitřně silné a charakterní bytosti, u mužů vystupují na povrch spíše jejich negativní stránky. Prostřednictvím reminiscencí roku 1916, do nějž vypravěčku zavádějí vzpomínky na matku, je připomenuto, že „žena tehdy byla krásné nic“ (s. 19). Odpudivost mužů většinou souvisí se sexuálním násilím a nemožným jednáním, jichž se dopouštějí. Pán, který vypravěččinu matku Delitu zasvěcoval do tajů leteckého umění, považoval za oprávněné zmocnit se jejího těla. Osamělý život její dcery je odůvodněn negativní zkušeností s muži. Poznala ve svém životě v podstatě jen dva – první ji zneužíval a druhý okradl. Špatné povahové vlastnosti převažují i u čtrnáctiletého lupiče. Lita však při svém vzpomínání nešetří ani ženy. Mluví o ústřích a posměscích, jež si musela vytrpět jak ze strany jízlivých sestřenic, tak i zlomyslných spolužaček v katolické škole.

Leitmotiv románu představuje touha létat, kvůli níž je Delita ochotna riskovat i život. Při stoupaní letounu ze země vzhůru zakouší „nevýslovný pocit svobody, pocit, že je paní svou i světa, který nechávala pod sebou“ (s. 139). Lita zdůrazňuje matčinu odvalu jít si za svým snem, pro kterou ji dcera nepřestává obdivovat. V kontrastu s mamčinou dychtivostí, až umanutostí se jeví její vlastní život jako jednotvárné přežívání bez větších vznetů a odvahy k zásadním rozhodnutím a činům.

Autor zdůrazňuje důležitou roli dětství pro další život člověka. Vypravěčku po smrti jejích rodičů vychovávala teta Alcira, jež ve

své neteři viděla dábla a podle toho se k ní chovala. Často ji nechávala hladovět, což dívce způsobovalo utrpení, ale současně ji to zocelilo. Rovněž Santiho dětství lze hodnotit jako nešťastné, ač on sám by ho ve své nevědomosti pravděpodobně takto nenazval. To, že se již jako čtrnáctiletý ocitl na dráze zločinu, implikuje nedostatek péče a zájmu ze strany rodičů, kteří nesplnili své role a ponechali dítě napospas lákavým, avšak veskrze nemorálním výzvám. Chlapec lže, projevuje se jako sobec, nepěkně se vyjadřuje o ženiných rodičích, poškozují jejich fotografie, které mu Lita ve své snaze o ilustraci jejich životního příběhu podstrčila pod dveřmi.

Vypravěčka vůči chlapci prožívá ambivalentní pocity. Jednou jej považuje za zlotřilého, krátce nato o něm mluví jako o člověku, který je v jádru dobrý. Protagonistka se nechává zmítat momentálními dojmy a náladami, v hodnocení chlapce není daleko od zrůdy ke zlatičku, dokonce mu nabízí, že by u ní v bytě jednou mohl bydlet společně se svou dívkou, až si ji najde, a uvažuje rovněž o jeho adopci. Rozpolceně vnímá také Santiho nenasytost. Najde totiž způsob, jak mu pod dveřmi procpat jídlo, a zjišťuje, že hochův apetit nemá hranice. Vězněného kluka celkově charakterizuje animálnost, projevující se kromě nenažranosti i zanedbáváním osobní hygieny a sexuální bezuzdností. Předmětem jeho touhy se stává mladší sestra; došlo mezi nimi již k incestu, což on nejenže nepovažuje za nepřipustné, nýbrž se tím před svou věznicelkou i holedbá.

Lehčí než vzduch lze označit za komorní prózu o prolomení izolace a o nových podmínkách, jež z této skutečnosti plynou. Než k ženě do bytu pronikne mladík s cílem loupit, spočívají ženin kontakty se světem pouze v chození na nákup a sledování večerních zpráv. V osobě protagonistů se setkávají dvě odlišné generace a dva různé přístupy k životu, ovlivněné nikoli pouze věkem. Žena se snaží krotit klukovu netrpělivost a živelnost, vysvětluje mu komplexní přínos trpělivosti pro život člověka: „Pokud se naučíte být trpělivý, všechno ostatní se pak v životě naučíte snadněji. Budete vnitřnější, lidštější. Méně sobecký.“ (s. 14) Protagonistka usiluje o hochovo vzdělání a kultivaci prostřednictvím naslouchání téměř sto let starému příběhu s morálním akcentem, skrze nějž by

posluchač mohl pochopit i svůj vlastní život, jak je přesvědčena.

Recenzovaný román nastoluje problematiku fikce, představivosti a fantazírování, jejichž možnosti autor prozkoumává zdánlivě nenápadně, ale o to ústrojněji, neboť je včleňuje přímo do rámce komorní situace. Pravdivost příběhu není pokládána za jeho největší přednost; fikce v případě své emocionální podmanivosti může působit mnohem naléhavěji. Imaginativní příměs narativu tedy „není lež. Je to způsob, jakým vidíme svět. Možná ten nejupřímnější.“ (s. 93) Kritériem dobrého narativu není jeho stoprocentní autenticita, ale uvěřitelnost a také estetická působivost, jak lze interpretovat i na základě ženiných reakcí na jeden z příběhů, který vyslechne od chlapce. Hodnotí jej „jako vyšitý z červené knihovny“ (s. 127), a tím i nepřesvědčivý a nepravdivý.

Argentinský spisovatel umně dávkuje napětí díla. Rozuzlení příběhu Delity a její touhy vznést se do vzduchu oddaluje prostřednictvím digresí, vyplývajících z rámcové situace nastolené okolností interakce protagonistů. Zatímco zpodobení leteckého snu dopadlo z mého pohledu očekávaným způsobem, zakončení generačního střetnutí pro mě bylo poněkud překvapivé.

Prózu *Lehčí než vzduch* považuji za mimořádně vydařenou po stránce tematické, narativní i kompoziční a vůbec se nedivím tomu, jakého kritického uznání a čtenářského úspěchu se jí dosud dostalo. Román sugestivním způsobem demonstruje, jak lze vyprávěním čelit vnitřní samotě, být je posluchačem někdo, kdo vás chtěl oloupat, a možná dokonce také zranit či připravit o život. K neobyčejnému zážitku z četby přispívá kultivovaný a velmi čtivý překlad Jana Macheje, což v případě tohoto uznávaného hispanisty nijak nepřekvapuje, naopak to stvrzuje jeho vynikající renomé. ■